

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրին համապատասխան՝ առաջին կիսամյակում տնտեսական միջավայրը հիմնականում պետք է պայմանավորվեր հետևյալ առանձնահատկություններով: Նախ՝ իր շարունակական ազդեցությունը պետք է ունենար նախորդ տարեվերջին արձանագրված տնտեսական ակտիվության աննիսադեպ աճը՝ հատկապես մասնավոր սպառման աճի միջոցով: Ակնկալվում էր նաև Լիմսի հիմնադրամից արտաքին զգալի ֆինանսական ներհոսք՝ պետբյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման համար: Այս պայմաններում նախատեսվում էր, որ առաջին կիսամյակում կգրանցվի 13.1% իրական տնտեսական աճ, 2.4% դեֆլյատորի աճ և տարեվերջի նկատմամբ 2.6% սղաճ:

Սակայն ամբողջական պահանջարկի ընդլայնման առումով, վերը նշված ակնկալիքները չարդարացան: Առաջին եռամսյակում պետբյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման համար ստացված արտաքին միջոցների (2001 թվականից 2002թ. տեղափոխված՝ ԿԲՎ-ի 14.5 մլն ԱՄՆ դոլար) մի մասի հաշվին իրականացվել է չնախատեսված արտաքին պարտավորությունների վճարում և չի ստացվել պարենային ապահովման դրամաշնորհը: Առավել պակաս չափերով են իրականացվել նաև Լիմսի հիմնադրամի միջոցով իրականացված ծախսերը: Մյուս կողմից՝ չի ապահովվել մասնավոր սպառման ակնկալվող աճը, թերևս վերջինիս վրա զսպողական ազդեցություն թողած այլ գործոնների, մասնավորապես՝ եկամուտների անհավասարաչափ բաշխվածության պատճառով:

Արտաքին հատվածում շարունակվել են դրական միտումները, ընդ որում՝ առավել, քան ծրագրվել էր: Արդյունքում՝ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կրճատվել է 2.5 տոկոսային կետով ավելի, քան ծրագրվել էր: Նշվածին զուգահեռ, ներմուծման գների մոտ 2.3%-ով դոլարային աճը և հատկապես ՀՀ դրամի 2.9%-ով արժեզրկումը հանգեցրել են արտաքին հատվածի կողմից սղաճի վրա ընդլայնողական ազդեցության:

Ծրագրվածի համեմատ ցածր աճ է գրանցվել նաև ամբողջական առաջարկի մասով: Ամբողջական առաջարկի կառուցվածքում թերևս էական էին գյուղատնտեսության ճյուղի զարգացումները: Մասնավորապես, բնակլիմայական գործոնով պայմանավորված՝ զարնանացանի թերակատարումը (նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատ, 2002 թ. մայիսի 1-ի դրությամբ ցանքատարածությունը կազմել է 41.3%, հունիսի 1-ի դրությամբ՝ 66.3%) հանգեցրել է որոշ գյուղատնտեսական մթերքների (որոնք ներառված են սպառողական զամբյուղում) թողարկման ծավալների կրճատման և հետևաբար՝ ազդել գների վրա:

Նշված զարգացումների պայմաններում տնտեսության տարբեր հատվածներում փողի առաջարկը կառավարելիս ՀՀ ԿԲ-ն հիմք է ընդունել տարեսկզբից գնահատված փողի պահանջարկը՝ պահպանելով կարճաժամկետ տատանումներին արագ չարձագանքելու սկզբունքը: Միայն երկրորդ եռամսյակից, երբ ակնհայտ էին գների վրա ճնշումների դրսևորումները, փողի բազայի կառավարումը շարունակվել է տատանումների թույլատրելի միջակայքի ստորին սահմանում:

ՍՊԱՃԻ ՎԱՐՔԱԳԻԾԸ

Ընդհանուր միտումներ

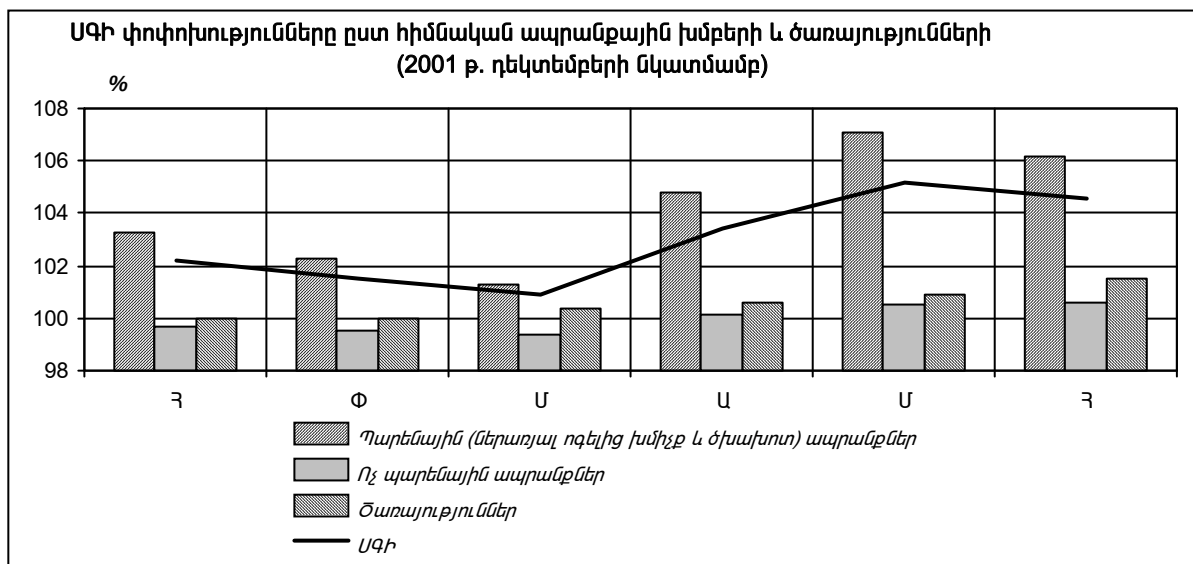
Ինչպես և նախորդ տարիներին, 2002 թվականին ևս ծրագրվել էր սղաճի կիսամյակային այնպիսի սցենար, համաձայն որի՝ տարեկան մինչև 3% ծրագրային ցուցանիշը հիմնականում պետք է ապահովվեր առաջին կիսամյակում՝ 2.6%: Երկրորդ կիսամյակում իրար հակակշռող՝ երրորդ եռամսյակի դեֆլյացիոն և չորրորդի՝ սղաճային դրսևորումների արդյունքում ակնկալվում էր ընդամենը 0.4% սղաճ: Ելնելով գների տատանումների՝ առաջին կիսամյակի համար կանխատեսված սեզոնայնությունից՝ սպասումներն ըստ առաջին և երկրորդ եռամսյակների ձևավորելու էին սղաճի՝ համապատասխանաբար 3.1% և - 0.5% մակարդակներ:

Առաջին կիսամյակի արդյունքներով արձանագրվել է 4.6% սղաճ՝ գերազանցելով ծրագրային ցուցանիշը 2 տոկոսային կետով: Ընդ որում, եթե առաջին եռամսյակում դիտվել է գների՝ նախատեսվածից դանդաղ աճի տեմպ՝ 3.1-ի փոխարեն 0.9% սղաճ, ապա երկրորդում դրանք գերազանցել են ակնկալվող տեմպը 4.2 տոկոսային կետով՝ ծրագրված 0.5% դեֆլյացիայի պարագայում 3.7% սղաճ (մանրամասն մեկնաբանությունները՝ համապատասխան բաժիններում):

Սղաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն սղաճ

Նախ նշենք, որ բնակչության սպառողական զանբյուղում, 2001 թ. համեմատությամբ, տեղի են ունեցել հետևյալ փոփոխությունները. փոքր-ինչ նվազել է «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» ապրանքախմբի տեսակարար կշիռը և ավելացել «Պարենային ապրանքներ», «Ոչ պարենային ապրանքներ» և «Ծառայություններ» ապրանքախմբերի տեսակարար կշիռները:

2002 թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում հանրապետության սպառողական շուկայում գրանցված 4.6 % սղաճը պայմանավորվել է սպառողական զանբյուղի երեք հիմնական ապրանքախմբերից ամենամեծ (60.9%) տեսակարար կշիռն ունեցող՝ պարենային ապրանքների (ներառյալ՝ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 6.2%-ով աճով, ինչը սղաճի ցուցանիշի ձևավորմանը նպաստել է 4.3 տոկոսային կետով: Ոչ պարենային ապրանքների գների փոփոխությունները սղաճի ցուցանիշի ձևավորմանը նպաստել են 0.1 տոկոսային կետով, իսկ ծառայությունների սակագների փոփոխությունները՝ 0.2 տոկոսային կետով:

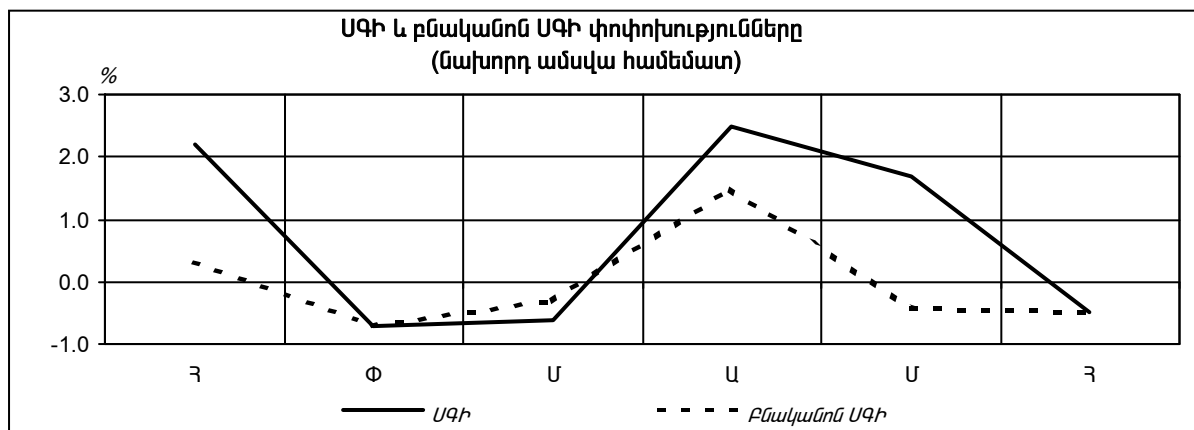

Միաժամանակ, 2002 թ. հունվար-հունիսին պարենային ապրանքների (ներառյալ՝ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գները, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճել են 2.5%-ով, ոչ պարենային ապրանքների գները նվազել են 0.6 %-ով, իսկ ծառայությունների սակագներն աճել են 0.7 %-ով:

Դրամավարկային քաղաքականության իրականացման տեսանկյունից նպատակահարմար է նաև գնահատել և ուսումնասիրել գների բնականոն փոփոխությունները: 2002 թ. առաջին կիսամյակում բնականոն սղաճը կազմել է -0.2%՝ սեզոնային ապրանքների գների 44.8%-ով և կարգավորվող ծառայությունների սակագների 2.1%-ով աճի¹ պայմաններում: Արդյունքում, 2001 թ. դեկտեմբերի նկատմամբ գրանցված 4.6% սղաճի -0.14 տոկոսային կետը ապահովել է գների բնականոն աճը, 4.57 տոկոսային կետը՝ սեզոնային ապրանքների գների փոփոխությունները, իսկ 0.18 տոկոսային կետը՝ ծառայությունների կարգավորվող սակագների փոփոխությունները:

Սեզոնային ապրանքների գների աճը հիմնականում տեղի է ունեցել մրգի և բանջարեղենի գների զգալի աճի հաշվին՝ համապատասխանաբար 62.9% և 36.8%:

2002 թ. առաջին վեց ամիսներին բնականոն սղաճը դրսևորել է բավականին տատանողական վարքագիծ՝ մեծամասամբ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ բնականոն սղաճի հաշվարկում ընդգրկված «Ծխախոտ» ապրանքախմբի գների փոփոխություններն ապահովել են փետրվար ամսվա գների անկման զգալի մասը, իսկ «Ձկնամթերք» ապրանքախմբի գների փոփոխությունները՝ ապրիլ ամսվա գների աճի զգալի մասը: Ի տարբերություն նախորդ տարիների, երբ ՍԳԻ տատանողական վարքագիծը առավելապես պայմանավորված էր սեզոնային ապրանքների գների փոփոխությամբ, 2002 թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում այդ տատանողականությանը նպաստել է նաև բնականոն սղաճի վարքագիծը:

Ներմուծման գներ

Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների՝ ներմուծման գները² (դրամային արտահայտությամբ) 2002 թ. առաջին կիսամյակում աճել են 5.3%-ով, ընդ որում՝ փոխարժեքի արժեզրկման հաշվին՝ 2.9%-ով, իսկ ներմուծման դոլարային գների փոփոխության հաշվին՝ 2.3%-ով: Վերջինս տեղի է ունեցել գործընկեր երկրների սղաճի 3.0%-ով աճի և ներմուծման դոլարային գների նվազմանը հանգեցնող՝ ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ այդ երկրների փոխարժեքների 0.6%-ով արժեզրկման ազդեցության հետևանքով:

¹ 2002 թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում զգալիորեն ավելացել է փոստային ծառայությունների սակագինը (45.8%)՝ ծառայությունների կարգավորվող սակագների աճի վրա ազդելով 0.3 տոկոսային կետով: Սակայն ծառայությունների կարգավորվող սակագների ընդհանուր մակարդակի աճը հիմնականում պայմանավորվել է հեռախոսի վարձի (րոպեավճարի կիրառման արդյունքում՝ 15.6%) և հեռախոսային խոսակցության (ՀՀ-ից դուրս՝ 15.6%) սակագների աճով, որոնց ազդեցությունները կազմել են, համապատասխանաբար՝ 0.7 և 1.0 տոկոսային կետ:

² Ներմուծման միավոր արժեքի հաշվարկման մեթոդաբանությունը տես՝ 2001 թ. ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում:

Գնահատումներում օգտագործվել են գործընկեր երկրների սղաճների և փոխարժեքների ցուցանիշները, որոնք վերցված են Արժույթի միջազգային հիմնադրամի՝ միջազգային ֆինանսական վիճակագրություն (IFS, մայիս 2002) և World Economic Outlook (April, 2002) պարբերականներից:

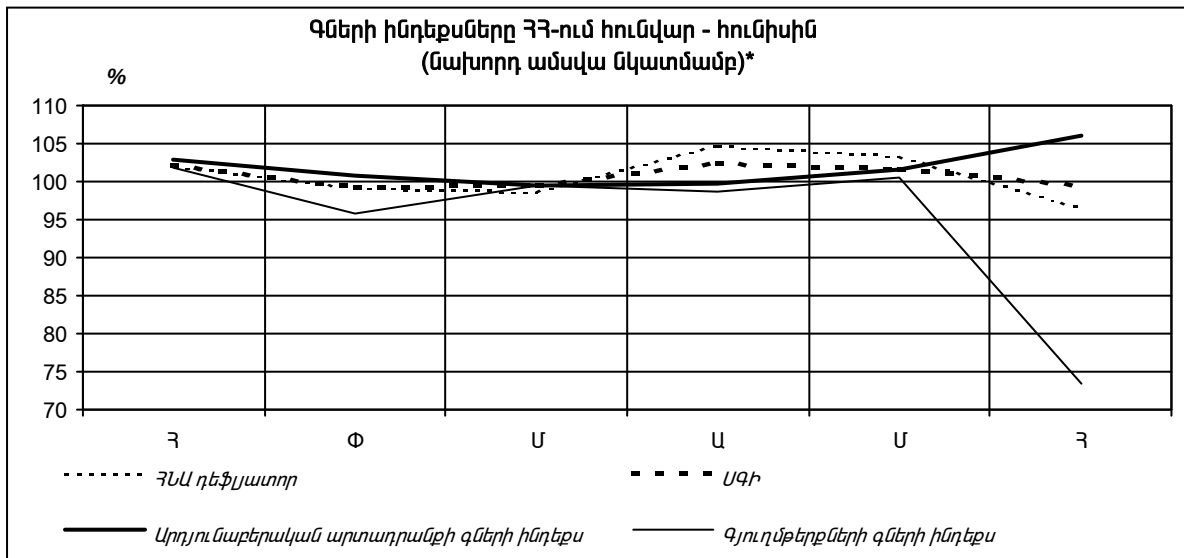
Ներմուծման գների վրա գործողներ երկրների սղաճի և ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ փոխարժեքի ազդեցությունը (տոկոսային կետով)*			
	Սղաճի ազդեցություն (կշռված)	Փոխարժեքի ազդեցություն (կշռված)	Կշիռներ
Ֆրանսիա	0.02%	0.01%	2.2%
Գերմանիա	0.06%	0.04%	6.8%
Նիդերլանդներ	0.01%	0.01%	0.9%
Իտալիա	0.03%	0.03%	4.2%
Միացյալ Թագավորություն	0.18%	0.05%	7.5%
Շվեյցարիա	0.02%	-0.04%	2.9%
Իրան	0.91%	0.00%	12.4%
Ռուսաստան	1.10%	-0.95%	11.8%
ԱՄՆ	0.09%	0.00%	7.1%
Թուրքիա	0.69%	0.22%	8.2%
Բելգիա**	0.00%	0.00%	18.3%
Նավթ և նավթամթերք	-0.15%	0.00%	17.6%
Ընդամենը	2.96%	-0.64%	100.0%
* Թվերի որոշակի շեղումը կլորացման արդյունք է (հաշվարկի մեթոդաբանությունը տես՝ 2001 թ. ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում):			
** Բելգիայի սղաճը և փոխարժեքը հավասարեցված են զրոյի, քանի որ դրանք չեն ազդում աղանմանի գների վրա, որը Բելգիայից ներմուծվող հիմնական ապրանքն է:			

Ինչպես երևում է աղյուսակից, ներմուծման գների աճը հիմնականում պայմանավորված է որոշ երկրների բարձր սղաճով (Ռուսաստան, Իրան, Թուրքիա), մինչդեռ մյուս գործոնները (այդ թվում՝ եվրոյի փոխարժեքը և նավթի միջազգային գները) առաջին կիսամյակում ընդհանուր առմամբ ունեցել են չեզոք ազդեցություն:

Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների՝ ներմուծման գների (դրամային արտահայտությամբ) 5.3%-ով աճը, հաշվի առնելով սպառողական ապրանքների զանբյուղում ներմուծված ապրանքների տեսակարար կշիռը, առաջին կիսամյակի գների աճին նպաստել է 1.9 տոկոսային կետով:

Գների այլ ինդեքսներ

ՀՀ-ում արտադրված ապրանքների և ծառայությունների գների մակարդակը բնութագրող ՀՆԱ դեֆլյատորը 2002 թ. հունվար - հունիսին, նախորդ տարվա հունվար - հունիսի համեմատ, կազմել է 102.8%: Դեֆլյատորի մակարդակը հիմնականում պայմանավորվել է կապիտալ շինարարության գների 6.6%-ով և արդյունաբերական արտադրանքի գների՝ շուրջ 3.1%-ով աճով: Ընդ որում, կապիտալ շինարարության գների նման բարձր մակարդակը արձանագրվել է կապիտալ շինարարության ծավալի զգալի աճի պայմաններում: Գյուղատնտեսական արտադրանքի գների ինդեքսը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ, կազմել է 105.0%, այսինքն՝ նկատվել է գյուղատնտեսական արտադրանքի գների աճի տեմպի նվազում՝ գյուղատնտեսական արտադրանքի որոշ տեսակների թողարկման նվազման պայմաններում (ինչը հիմնականում պայմանավորված էր բնակլիմայական պայմաններով):

* ՀՆԱ դեֆլատորը հաշվարկվել է ՀՀ ԿԲ կողմից:

**Սղաճի տատանումների
վիճակագրական
վերլուծություն**

Սպառողական զամբյուղի առանձին ապրանքա-
խմբերի գների ինդեքսների փոփոխությունների
վարքագծի ուսումնասիրման և դրանց տատանում-
ները պայմանավորող գործոնների բացահայտման նպատակով 1999-2002 թթ.
համար տարանջատվել և գնահատվել է վիճակագրության տեսության մեջ
ընդունված երեք բաղադրատարրերի (տրենդի, սեզոնայնության և պատահական
տարրի) ազդեցությունը³:

Գների ամսական ինդեքսների տատանումները պայմանավորող բաղադրիչների տեսակարար կշիռները (1999 թ. հուլիս - 2002 թ. հունիս) (%)					
		Տրենդ ⁴	Սեզոնայ- նություն	Պատահական տարր	Ընդամենը
ՍԳԻ		4.7	74.3	21.0	100.0
1.	Հաց և հացամթերք	4.5	31.8	63.7	100.0
2.	Մսամթերք և ձկնամթերք	4.1	39.8	56.1	100.0
3.	Կաթնամթերք և յուղեր	3.2	73.6	23.3	100.0
4.	Միրգ և բանջարեղեն	5.3	83.6	11.1	100.0
5.	Այլ մթերքներ	22.7	31.8	45.5	100.0
6.	Ոչ ոգելից խմիչք	3.2	31.4	65.4	100.0
7.	Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	21.2	9.8	69.1	100.0
8.	Հագուստ և կոշկեղեն	34.5	16.0	49.6	100.0
9.	Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	0.1	69.0	31.0	100.0
10.	Տնային գործածության ապրանքներ	12.6	25.3	62.1	100.0
11.	Բուժսպասարկում և դեղորայք	0.4	28.7	70.9	100.0
12.	Տրանսպորտ և կապ	0.9	27.6	71.5	100.0
13.	Հանգիստ, կրթական և կուլտ. ապրանքներ	26.8	31.6	41.6	100.0
14.	Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	22.4	35.4	42.2	100.0

³ Հաշվարկների մեթոդաբանությունը նկարագրվել է «Սղաճը Հայաստանի Հանրապետությունում.
1999 թ. երկրորդ կիսամյակ» պարբերականում:

⁴ 1-ին, 7-րդ, 9-րդ և 12-րդ ապրանքախմբերի տրենդը նվազող է, իսկ մնացած ապրանքախմբերինը՝
աճող:

Տրենդի ազդեցությունը գների փոփոխությունների վրա գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի համար համեմատաբար փոքր է, ինչը նշանակում է, որ գների ամսական ինդեքսները տատանվել են որոշակի հաստատունի շուրջ: Փոքր-ինչ բարձր են «Այլ մթերքներ», «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ», «Հագուստ և կոշիկներ», «Տնային գործածության ապրանքներ», «Հանգիստ, կրթական և մշակույթի ապրանքներ» և «Այլ ապրանքներ և ծառայություններ» ապրանքախմբերի տրենդի տարրերը, որոնցից միայն երկրորդի ամսական ինդեքսներն ունեն անկման միտում:

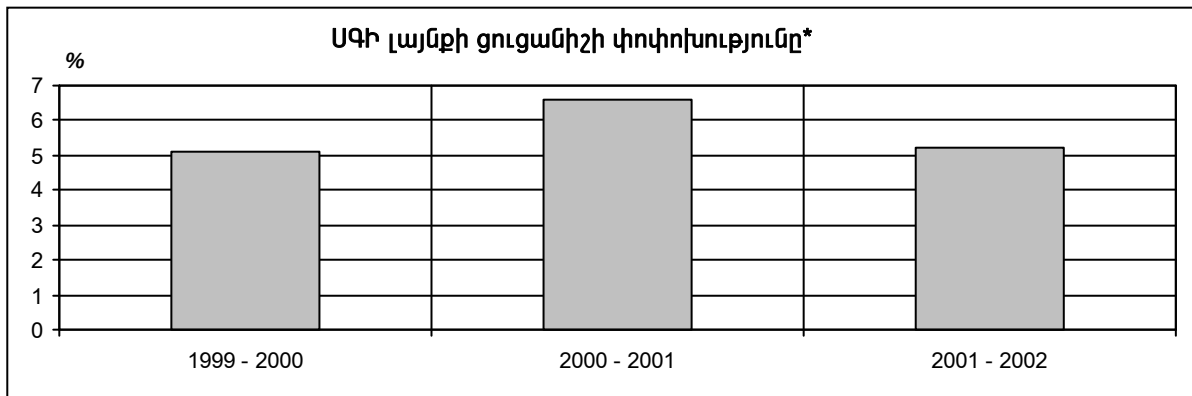
Սեզոնայնության ցուցանիշը զգալի է գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի համար, ընդ որում, հատկանշական է, որ այն ամենաբարձր արժեքն ընդունում է «Միրգ և բանջարեղեն» ապրանքախմբում: Համադրելով 1998-2001 թթ.⁵ համար իրականացված նման վերլուծության արդյունքները՝ կարելի է նկատել, որ ՍԳԻ սեզոնայնության բաղադրատարրը բավականին նվազել է՝ կազմելով 74.3%՝ նախորդ վերլուծությամբ ստացված 83.5%-ի փոխարեն, ինչի արդյունքում բավականին բարձրացել է ՍԳԻ և՛ տրենդի բաղադրատարրը (1998-2001 թթ.՝ 1.7%), և՛ պատահական բաղադրատարրը (1998-2001թթ.՝ 14.8%): Սակայն մանրամասն ուսումնասիրելով վերջին տարիների ՍԳԻ ամսական շարքերը՝ եզրակացնում ենք, որ սեզոնայնության բաղադրատարրի նվազումը ոչ միայն գների սեզոնային տատանումների թուլացման, այլ նաև սեզոնայնության որոշակի տեղաշարժի արդյունք է:

Սպառողական գների ինդեքսների տատանողականությունը կարելի է ուսումնասիրել նաև որոշակի ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր ապրանքախմբի ամսական գների ինդեքսների առավելագույն և նվազագույն արժեքների տարբերության ցուցանիշի (լայնք) օգնությամբ: Համադրելով 2000 թ. հուլիսից 2002 թ. հունիս ամիսների համար կատարված վերլուծության արդյունքները՝ եզրակացնում ենք, որ բավականին նվազել է թե՛ ՍԳԻ, թե՛ սպառողական զամբյուղի՝ մեծ տեսակարար կշիռ ունեցող հիմնական ապրանքախմբերի գների ինդեքսների լայնքի ցուցանիշը (բացառությամբ «Մսամթերք և ձկնամթերք» ապրանքախմբի): Այսինքն՝ վերջին տասներկու ամիսներին դրսևորվել է սղաճի ամսական ցուցանիշների համեմատաբար ցածր տատանողականություն:

Գների ամսական ինդեքսների առավելագույն և նվազագույն մակարդակների տարբերությունները			
		2000 թ. հուլիս - 2001 թ. հունիս	2001 թ. հուլիս - 2002 թ. հունիս
ՍԳԻ		6.6	5.2
1.	Հաց և հացամթերք	2.6	0.5
2.	Մսամթերք և ձկնամթերք	6.9	12.7
3.	Կաթնամթերք և յուղեր	5.2	2.5
4.	Միրգ և բանջարեղեն	67.6	48.6
5.	Այլ մթերքներ	6.2	5.3
6.	Ոչ ոգելից խմիչք	0.4	2.6
7.	Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	1.8	6.3
8.	Հագուստ և կոշկեղեն	1.1	2.0
9.	Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	1.6	1.1
10.	Տնային գործածության ապրանքներ	0.6	2.1
11.	Բուժապասարկում և դեղորայք	8.0	1.5
12.	Տրանսպորտ և կապ	5.9	3.8
13.	Հանգիստ, կրթական և մշակույթի ապրանքներ	1.4	1.8
14.	Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	2.0	0.4

⁵ Խոսքը վերաբերում է 1998 թ. հուլիս – 2001 թ. հունիս ժամանակաշրջանին (տես 37 ԿԲ «Սղաճը Հայաստանի Հանրապետությունում, 2001թ. 1-ին կիսամյակ» պարբերականը):

2002 թ. առաջին կիսամյակում սղաճի ամսական ցուցանիշների միջին քառակուսային շեղումը կազմել է 1.54՝ 2001 թ. առաջին կիսամյակի 2.18-ի փոխարեն, որը ևս վկայում է 2002 թ. առաջին կիսամյակի սղաճի համեմատաբար ցածր տատանողականության մասին:

* Ներկայացված են նախորդ տարվա հուլիսից հաջորդ տարվա հունիս ամիսների համար հաշվարկված ցուցանիշները (օրինակ՝ 1999 թ. հուլիսից 2000 թ. հունիս):

Սղաճը ԱՊՀ երկրներում Ըստ ԱՊՀ միջպետական վիճակագրական կոմիտեի հրապարակած տվյալների՝ 2002 թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում, ԱՊՀ մյուս երկրների համեմատ, ՍԳԻ ամենացածր մակարդակը գրանցվել է Ուկրաինայում, իսկ ամենաբարձրը՝ Բելառուսում՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ համապատասխանաբար կազմելով՝ 98.2 և 120.2%: Հատկանշական է, որ ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված ԱՊՀ բոլոր երկրների (բացի Բելառուսից) 2002 թ. առաջին վեց ամիսների սղաճը 10%-ից բավականին ցածր է, ինչը կարելի է այդ երկրներում իրականացվող դրամավարկային քաղաքականության ամենալուրջ հաջողություններից համարել:

ԱՊՀ որոշ երկրների սպառողական գների ինդեքսները (%)					
	Նախորդ տարվա համեմատ			2002 թ. հունվար – հունիսը 2001 թ. հունվար – հունիսի համեմատ	2002 թ. հունիսը 2001 թ. դեկտեմբերի համեմատ
	1999	2000	2001		
Հայաստան	100.6	99.2	103.1	101.7	104.6
Ադրբեջան	91.5	101.8	101.5	102.3	101.9
Վրաստան	119.2	104.0	104.7	105.6	103.0
Բելառուս	394.0	269.0	161.1	145.6	120.2
Ղազախստան	108.3	113.2	108.4	105.5	103.1
Ղրղզստան	135.9	118.7	106.9	101.6	103.1
Մոլդովա	139.0	131.0	109.6	106.0	101.4
Ռուսաստան	185.7	120.8	118.6*	100.5**	109.0
Տաջիկստան	126.3	124.0	136.5	107.0	105.8
Ուկրաինա	122.7	128.2	112.0	102.2	98.2

* Դեկտեմբերը՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ:
 ** Մայիսը՝ նախորդ տարվա մայիսի համեմատ:

ԱՊՀ գրեթե բոլոր երկրներում սղաճի ընդհանուր մակարդակի վրա շարունակում է որոշիչ ազդեցություն ունենալ պարենային ապրանքների գների ինդեքսի դինամիկան՝ պայմանավորված ինչպես սպառողական զամբյուղում դրանց մեծ տեսակարար կշռով, այնպես էլ պարենային ապրանքների գների տատանումներով: Ջգալի է նաև ազգային արժույթի փոխարժեքի փոփոխության ազդեցությունը սպառողական գների վրա, քանի որ բնակչության սպառողական զամբյուղում մեծ տեսակարար կշիռ ունեն ներմուծված ապրանքները:

ԱՊՀ երկրների միջպետական վիճակագրական կոմիտեի տվյալներով՝ 2002թ. հունվար-հունիսին ԱՊՀ երկրների ՀՆԱ իրական աճի միջին տեմպը, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ, կազմել է 104.2%: ՀՆԱ-ի համեմատաբար արագանցիկ աճի տեմպեր են գրանցվել Հայաստանում (110.1%), Ղազախստանում (109.2%), Ադրբեջանում (108.4%) և Տաջիկստանում (108.3%): Միաժամանակ, ԱՊՀ որոշ երկրներում նկատվել է տնտեսական աճի տեմպերի դանդաղում: ԱՊՀ երկրների արդյունաբերական արտադրանքի ամենաբարձր աճի տեմպը 2002 թ. հունվար-հունիսին գրանցվել է Հայաստանում (112.1%), Մոլդովայում (111.0%), Ղազախստանում (108.7%), և Տաջիկստանում (107.9%):

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

Դրամավարկային քաղաքականությունը⁶

Համաձայն 2002 թ. դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում նախանշված ուղղությունների՝ կիսամյակի համար ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ ծրագրվել էին փողի զանգվածի 3.9%-ով աճ, դրամային զանգվածի և փողի բազայի՝ համապատասխանաբար 2.1% և 2.5%-ով նվազում՝ այն հիմնավորմամբ, որ հիմնականում կրճատվելու էր դրամային իրացվելիությունը (կանխիկ դրամը), իսկ արտարժութային ավանդների աճի միտումները պահպանվելու էին:

Ինչպես և նախորդ տարի, 2002 թ. առանձնահատկությունը ևս ակնկալվող արտաքին ֆինանսական մեծածավալ ներհոսքն է, որի ստերիլացման նպատակով ԿԲ-ն նախատեսում էր կիրառել ներքաշող գործիքներ, առավելապես արտարժույթի վաճառք՝ այն չափով, որքանով ստացված միջոցները կգերազանցեին փողի բազայի նախատեսված աճը:

Առաջին կիսամյակի փաստացի արդյունքները ցույց տվեցին, որ դրամավարկային քաղաքականության նախանշված ուղղությունները հիմնականում պահպանվել են, սակայն եռամսյակային սցենարների իրագործման և դրամավարկային ցուցանիշների ծրագրային մակարդակների ապահովման տեսանկյունից արձանագրվել են մի շարք շեղումներ: Դրանք պայմանավորվել են արտաքին ֆինանսական միջոցների ստացման ձգձգումներով, Լիմսի հիմնադրամի դրամաշնորհի՝ ծրագրվածի համեմատ փոքր ծավալներով, կիսամյակի պետությունների ծրագրի եկամտային մասի կատարման պարագայում՝ ամիսների ընթացքում դրանց հավաքագրման խիստ սեզոնայնությամբ ու ծախսերի կատարման դանդաղ ընթացքով, բանկային համակարգում ծագած ժամանակավոր ֆինանսական խնդիրներով և այլն:

Մյուս կողմից, նշված երևույթները դրսևորվել են տնտեսության այլ հատվածներում և համապատասխանաբար անդրադարձել ԿԲ գլխավոր նպատակի՝ սղաճի վարքագծի վրա: Այսպես, առաջին եռամսյակում ստացված ԿԲՎ-4-ի մասնաբաժինը հիմնականում ուղղվել է արտաքին պարտքի սպասարկմանը՝ նախորդ տարիներին կուտակված ապառքները մարելու փոխարեն, ինչպես նաև ավելի քան 7.0 մլրդ դրամով պակաս են ստացվել Լիմսի հիմնադրամի դրամաշնորհները: Արդյունքում՝ սպասվածից ցածր է եղել ինչպես համախառն, այնպես էլ փողի պահանջարկը, և սղաճը 3.1% ծրագրային ցուցանիշի փոխարեն կազմել է 0.9%:

Ի տարբերություն առաջին եռամսյակի, երկրորդում, ներքին պահանջարկի աճը խթանող զգալի ֆինանսական ներհոսքի, փոխարժեքի արժեզրկման և գյուղատնտեսական ապրանքների առաջարկի ցածր մակարդակի պայմաններում, դիտվել է սղաճի ծրագրային ցուցանիշի գերազանցում 4.2 տոկոսային կետով (0.5% դեֆլացիայի փոխարեն 3.7% սղաճ):

Դրամի նկատմամբ պահանջարկը կիսամյակի ընթացքում դրսևորվել է գնահատված ծավալներով, և ձևավորված փաստացի ցուցանիշները մշտապես գրեթե համընկել են ծրագրայինին՝ մարտին՝ 78.9 մլրդ, իսկ հունիսին՝ 82.0 մլրդ դրամ: Դրամային զանգվածը նվազել է շուրջ 1.7%-ով՝ բացառապես շրջանառությունում կանխիկի կրճատման հաշվին, որը, փողի պահանջարկի սեզոնայնությամբ պայմանավորված, մեծ ծավալներով տեղի է ունեցել հունվարին՝ շուրջ 9.2 մլրդ դրամ, իսկ փետրվար-հունիսին աստիճանաբար վերականգնվել է մոտ 4.0 մլրդ դրամով: Դրան զուգահեռ, դրամային ավանդները աճել են 4.5 մլրդ դրամով, որի 70%-ը բաժին է ընկել ցպահանջ ավանդներին (հիմնականում երկրորդ եռամսյակում):

⁶ Դրամավարկային ցուցանիշների հաշվարկում 2001 թ. դեկտեմբերից ընդգրկված չեն այն 6 բանկերի ցուցանիշները, որտեղ ԿԲ կողմից նշանակված է ժամանակավոր ադմինիստրացիա կամ գտնվում են խնամակալության տակ: Ներառված են 22 բանկերի ցուցանիշներ:

Առաջին կիսամյակում արտարժութային ավանդների աճի տեմպերը նկատելի դանդաղել են, ինչի հետևանքով վերջին 5 տարիների համեմատությամբ առաջին անգամ, տարվա անցած 6 ամիսների կտրվածքով, արձանագրվել է այդ միջոցների նվազում (0.8%): Դա հիմնականում բացատրվում է որոշ բանկերում ծագած կարճաժամկետ ֆինանսական խնդիրներով: Արդյունքում՝ կիսամյակի ընթացքում փողի զանգվածը կրճատվել է 1.2%-ով:

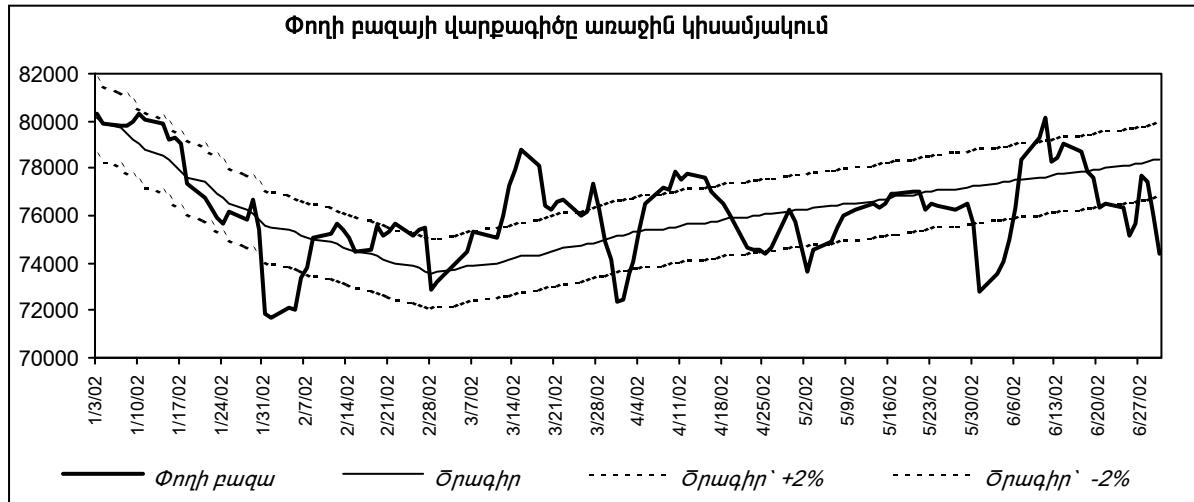
Ընդ որում, եթե համեմատենք նախորդ տարվա հունիսի ցուցանիշների հետ, ապա 28 բանկերի տվյալներով, անցած մեկ տարվա ընթացքում փողի զանգվածն աճել է 9.4%-ով, մինչդեռ հատուկ վերահսկողության դաշտում գործող 6 բանկի ավելի քան 13.7 մլրդ դրամի ավանդ (որից՝ 12.4 մլրդ դրամը՝ արտարժույթով) չի բավարարել փողի վիճակագրական սահմանման պահանջը՝ ըստ էության հանգեցնելով փողի առաջարկի նույն չափով զսպման: Փողի զանգվածը, առանց այդ ավանդների, նախորդ տարվա հունիսի համեմատությամբ մնացել է գրեթե նույն՝ 155.0 մլրդ դրամ մակարդակի վրա:

ՀՆԱ և փողի ագրեգատների՝ վերը նշված շեղումներն անդրադարձել են նաև փողի և դրամի շրջապտույտի արագությունների վարքագծի վրա: Այսպես, պահպանվել է սեզոնայնությունը, երբ սովորաբար, առաջին եռամսյակում տնտեսության պասիվությանը ֆինանսական հատվածն արձագանքում է որոշակի լազով, և արձանագրվում է նախորդ տարվա վերջի համեմատ փողի ու դրամի շրջապտույտի արագությունների նվազում: Արդյունքում այդ ցուցանիշները համապատասխանաբար կազմել են՝ 1.94 և 3.7՝ նախորդ եռամսյակի՝ 1.98-ի և 4.04-ի փոխարեն: Ընդ որում, անվանական ՀՆԱ-ի՝ ծրագրվածից առավել նվազումը հանգեցրել է այդ ցուցանիշների՝ ծրագրվածի համեմատ էլ ավելի նվազման: Հետագայում ֆինանսական շուկայում տեղի են ունենում համապատասխան ճշգրտումներ, որի արդյունքում շրջապտույտի արագությունները ցուցաբերում են աճողական վարքագիծ: Երկրորդ եռամսյակում դրամը արդեն աճել են համապատասխանաբար կազմելով 2.16 և 4.06 և գերազանցել ծրագրված մակարդակները՝ պայմանավորված փողի ագրեգատների՝ ծրագրվածի համեմատ ավելի դանդաղ աճի տեմպերով: Չնայած նշվածին՝ դրամային բազմարկչի աճը կիսամյակի ընթացքում գերազանցել է ակնկալվող տեմպերը՝ եռամսյակների համար 1.07 միջին ծրագրային ցուցանիշի փոխարեն կազմելով 1.07 և 1.09: Դա հիմնականում պայմանավորված էր ներգրավված արտարժութային միջոցների (ներառյալ՝ ոչ ռեզիդենտների) աճի տեմպերի կտրուկ անկմամբ, հետևաբար և պահուստավորման բազայի նվազմամբ: Վերջինս էլ իր հերթին հանգեցրել է փողի բազմարկչի՝ ծրագրվածի համեմատ ցածր մակարդակի ձևավորման՝ առաջինում 2.02 (ծրագրայինը՝ 2.22) և երկրորդում՝ 2.05 (ծրագրայինը՝ 2.3):

Տարվա առաջին կեսին, ԿԲ կողմից կառավարման արդյունքում, փողի բազան հունիսի վերջին կազմել է 74.4 մլրդ դրամ՝ ծրագրային 78.4 մլրդ դրամ միջնակետի փոխարեն: Մինչդեռ, եթե հաշվի առնենք ամսվա վերջին օրը Գանձապետարանի միասնական հաշվում կարճաժամկետ կուտակված միջոցները, ապա այն անգամ գերազանցել է տատանման միջակայքի վերին սահմանը՝ 79.9 մլրդ դրամը, որը գրեթե համընկնում է տարեսկզբի մակարդակին: Ընդ որում, ինչպես և սպասվում էր, փողի բազան կտրուկ նվազել է առաջին եռամսյակում, մասնավորապես՝ հունվարին (8.7%-ով), այնուհետև աճել է մոտ 5%-ով (բոլոր ամիսների վերջին միասնական հաշվի մնացորդը ընդունվել է 1.5 մլրդ դրամ):

Կիսամյակի ընթացքում փողի բազայի կառավարումը մշտապես ուղեկցվել է հարկաբյուջետային քաղաքականության հետ կոորդինացնելու մի շարք խնդիրներով: Այս տարի, ամիսների ընթացքում բյուջեի հարկահավաքման առավել վառ դրսևորված սեզոնայնության պատճառով, բանկային համակարգում դիտվել են իրացվելիության կտրուկ տատանումներ: Այսպես, ամսվա վերջից հաջորդ ամսվա սկիզբը ներառող երկշաբաթներում բավականին ցածր (շուրջ 600-700 մլն դրամ) մակարդակի է իջել իրացվելիության ավելցուկը՝ խոշորածավալ հարկերի հավաքագրման և կանխիկ ծախսերի կատարման գործընթացով պայմանավորված, իսկ հաջորդ երկշաբաթում, երբ դիտվել է կանխիկի հետադարձ հոսք ԿԲ և թղթակցային հաշիվների համալրում, իրացվելիության ավելցուկի մակարդակը հասել է մինչև 3.0 մլրդ դրամի:

Քաղաքատարրերի նման ամսական վարքագծի արդյունքում փողի բազան և ամիսների ընթացքում ցուցաբերել է խիստ տատանողականություն և ամսվա վերջին, կտրուկ նվազումից (տատանումների միջակայքի ներքին սահմանից առավելագույնը 3.0 մլրդ դրամով ցածր) հետո աստիճանաբար աճելով, ամիսների միջնամասում անգամ գերազանցել է վերին սահմանը՝ մոտավորապես նույն մեծությամբ:

Միևնույն ժամանակ, ինչպես և նախորդ տարիներին, փողի բազայի կառավարման հարցում այս կիսամյակում ևս լուրջ խնդիրներ են առաջացրել Կառավարության կողմից արտաքին ֆինանսական հոսքերի ստացման և ծախսման ժամկետների անորոշություններն ու հետաձգումները, որոնց պայմաններում որոշակի չափով ընկել է փողի բազայի հարթ կառավարմանն ուղղված ԿԲ գործողությունների արդյունավետությունը:

Նշված բոլոր խնդիրների և հետագա անելիքների վերաբերյալ ԿԲ-ն պարբերաբար հանդես է եկել հայտարարություններով՝ հանգամանալից մեկնաբանելով ձևավորված դրամավարկային միջավայրը, առկա խնդիրները և հաջորդող ժամանակահատվածի ընթացքում իրականացվելիք քաղաքականության հնարավոր ուղղությունները:

Հարկաբյուջետային հատված⁷

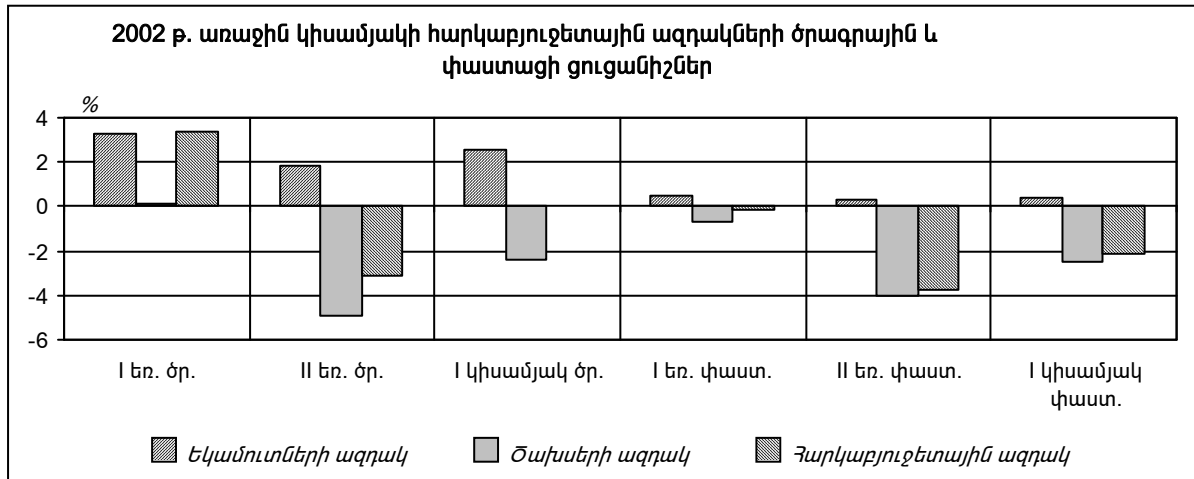
2002 թվականի առաջին կիսամյակում, հարկային եկամուտների բարձր կատարողականով պայմանավորված, հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ընդհանուր առմամբ զսպող ազդեցություն է ունեցել ամբողջական պահանջարկի վրա: Առաջին կիսամյակում ձևավորվել է հարկաբյուջետային ազդակների -2.1% զսպողական ցուցանիշ՝ ծրագրված չեզոք ազդեցության փոխարեն⁸: Ընդ որում, գրանցվել է եկամուտների 0.4% ընդլայնողական ազդակի ցուցանիշ՝ ծրագրված 2.5% -ի փոխարեն, իսկ ծախսային քաղաքականության գծով՝ -2.5% զսպողական ազդակ՝ համապատասխանելով ծրագրված մակարդակին:

Եկամուտների գծով ավելի պակաս ընդլայնողական ազդակի ձևավորումը գլխավորապես տեղի է ունեցել անուղղակի հարկերի հավաքագրման բարելավ-

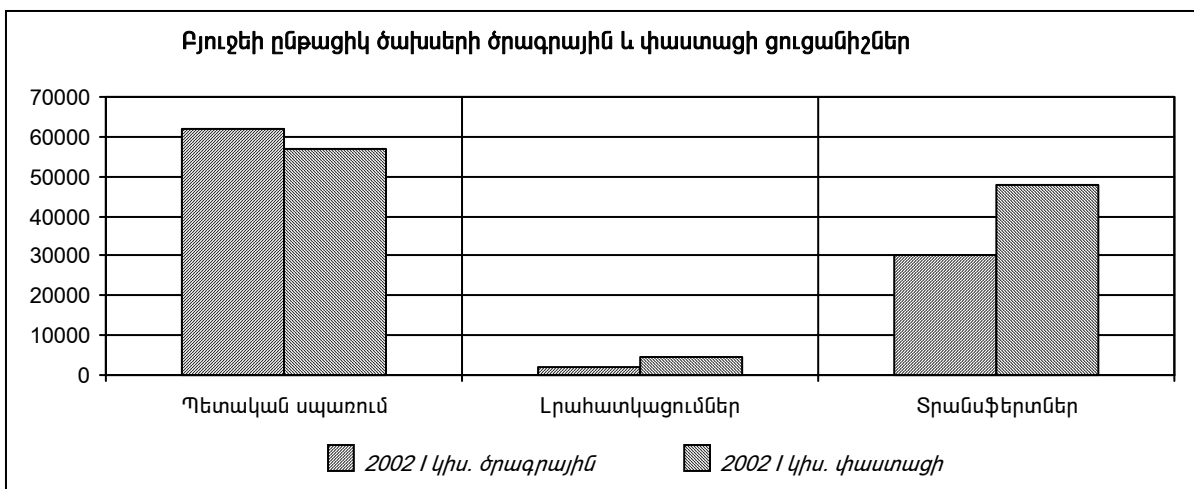
⁷ Հարկաբյուջետային հատվածը վերլուծելիս հաշվի են առնվել ՀՀ համախմբված բյուջեի ծրագրային և նախնական փաստացի ցուցանիշները, որոնք ստացվել են 2001 և 2002 թվականների «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքում բերված համամասնությունների, ինչպես նաև համայնքների և կենսաթոշակային ֆոնդի միջոցների ֆինանսական հոսքերի համախմբումից: Փաստացի ցուցանիշները նախնական են և տարվա ընթացքում ենթարկվելու են ճշգրտման:

⁸ Ազդակների հաշվարկման մեթոդները ներկայացված են ՀՀ 2000 թ. ԴԲԾ-ի հավելված 3-ում: Ազդակների հաշվարկներում օգտագործված են 2002 թ. ԴԲԾ-ի պետական հատվածի համախմբված բյուջեի ծրագրային և ճշգրտված ցուցանիշները: Նշենք նաև, որ ազդակների ցուցանիշները հաշվարկված են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ:

ման հաշվին, որը 2002 թվականի սկզբից գործողության մեջ մտած հարկային օրենսդրության փոփոխությունների և հարկային վարչարարության բարելավման արդյունք էր: Չնայած անուղղակի հարկերի աճը որոշ չափով փոխհատուցվել է ուղղակի հարկերի նվազմամբ, այնուամենայնիվ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կշիռը ՀՆԱ-ում նախատեսված 14.2%-ի փոխարեն կազմել է 14.4%: Միաժամանակ, հարկերի հավաքագրման վերը նշված բարձր մակարդակը ուղեկցվել է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ սեզոնայնության ավելի վառ դրսևորմամբ: Այսպես, կիսամյակի միջին ամսական հարկային եկամուտների մոտ 48%-ը բաժին է ընկել ամսվա վերջին 2 օրվան, մինչդեռ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածներում այդ ցուցանիշը կազմել է 41%:

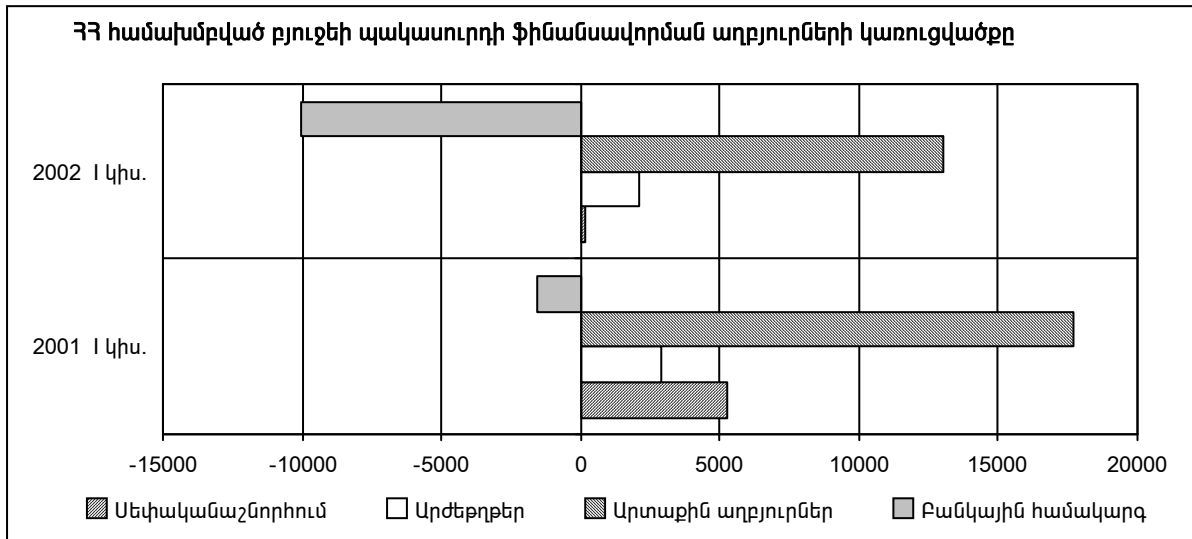
Ինչ վերաբերում է բյուջեի ընդհանուր ծախսերի կատարողականին, ապա ՀՆԱ-ում դրանց կշիռը, նախատեսված 23.2%-ի փոխարեն կազմել է 22.5%: Ծրագրվածի համեմատ փաստացի ծախսերի թերի կատարումը և միաժամանակ ծրագրվածի չափով ծախսերի զսպողական ազդեցության ձևավորումը հիմնականում պայմանավորվել է բյուջեի ընթացիկ ծախսերի նշանակալի գերակատարմամբ և արտաքին ֆինանսավորման միջոցների թերի ստացման (Լինսի հիմնադրամի, ԾԻԳ-երի միջոցների) պայմաններում կապիտալ ծախսերի ծրագրի ցածր կատարողականով⁹:

⁹ Արտաքին ֆինանսավորման կապիտալ ծախսերում հիմնական մասը կազմում են սարքավորումների տեսքով ներդրումները, որոնց ազդեցությունը սղաճի վրա ընթացիկ ծախսերի համեմատ ավելի թույլ է, ուստի դրանց գծով ծրագրի կատարողականը նշանակալիորեն չի ազդում ծախսերի ազդակի, հետևաբար՝ սղաճի վրա:

Ընթացիկ ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կազմել է 18.1%՝ նախատեսված 16.1%-ի փոխարեն, ինչը պայմանավորվել է տրանսֆերտների և լրահատկացումների գծով ծրագրի նշանակալի գերակատարմամբ:

Ընթացիկ տարվա առաջին կիսամյակում բյուջեի պակասուրդը կազմել է 5.2¹⁰ մլրդ դրամ՝ ծրագրված 26.4 մլրդ դրամի փոխարեն: Պակասուրդի ֆինանսավորումն ըստ ներքին և արտաքին աղբյուրների՝ ունեցել է հետևյալ կառուցվածքը՝ արտաքին աղբյուրներից զուտ մուտքերը, ծրագրված 23.6 մլրդ դրամի փոխարեն, կազմել են 13 մլրդ դրամ, իսկ ներքին աղբյուրները, ծրագրված 2.8 մլրդ դրամի փոխարեն՝ -7.8 մլրդ դրամ: Վերջինիս պատճառը ԿԲ նկատմամբ Կառավարության պարտավորությունների՝ ծրագրվածից ավելի նվազումն էր:

Պետական արժեթղթերի տեղաբաշխումից ստացվող զուտ եկամուտը կազմել է 2.1 մլրդ դրամ՝ համապատասխանելով ծրագրային ցուցանիշին: Կիսամյակի ընթացքում ՊԿՊ տոկոսադրույքները փոքր-ինչ աճել են՝ միջին տարեկան տոկոսադրույքը տարեսկզբի 14.5 %-ի փոխարեն կիսամյակի վերջում կազմել է 15.0%:

Ամփոփելով նշենք, որ առաջին կիսամյակում պետբյուջեի հարկային եկամուտների հավաքագրման բարձր կատարողականը կմեղմի երկրորդ կիսամյակում հարկերի հավաքագրման լարվածությունը: Միաժամանակ, արտաքին ֆինանսավորման թերի ստացման հետևանքով բյուջեի ծախսերի զգալի մասի տեղափոխումը երկրորդ կիսամյակ էականորեն կխթանի ամբողջական պահանջարկը՝ լրացուցիչ ճնշում գործադրելով սղաճի վրա:

Ինչ վերաբերում է մինչև տարվա վերջ ամբողջական պահանջարկի վրա հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությանը, ապա տարվա արդյունքում այն կլինի ընդլայնողական, որի մասին է վկայում տարեկան ծրագրված հարկաբյուջետային ազդակների 1.7% ցուցանիշը: Այսպիսով, հարկաբյուջետային քաղաքականությունը, սպասումների տեսանկյունից, սղաճի վրա կլինի ընդլայնողական:

Արտաքին հատված

2002 թվականի 1-ին կիսամյակի ընթացքում արտաքին հատվածում դրսևորված միտումների ազդեցությունը տնտեսության ներքին գների վրա ընդլայնողական էր, ինչն արտահայտվել է ներմուծվող ապրանքների գների՝ ծրագրվածից ավելի աճով, անվանական փոխարժեքի արժեզրկմամբ և ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատմամբ: Նշված ժամանակահատվածում ընթացիկ հաշվի պակասուրդի զգալի

¹⁰ Ներկայացված ցուցանիշը համախմբված բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման ցուցանիշն է, որը փաստացի պակասուրդից 6.6 մլրդ դրամով ավելի փոքր է: Նշված շեղումը բացատրվում է փաստացի կատարված ծախսերի և բացված ֆինանսավորման տարբերությամբ:

կրճատումը զուգակցվել է կապիտալ ու ֆինանսական հաշվում արտացոլվող արտարժույթի առաջարկի առավել կրճատմամբ: Վերջինս ստեղծված իրավիճակի և հունվարին արտարժույթի նկատմամբ պահանջարկի սեզոնային աճի պարագայում պայմանավորել է միջբանկային արտարժույթի շուկայում 33 կենտրոնական բանկի կողմից շուրջ 20.7 մլն ԱՄՆ դոլար արտարժույթի վաճառքը: Սակայն փոխարժեքն արժեզրկվել է 2.7 տոկոսով, ինչն իր ազդեցությունն է ունեցել տնտեսությունում գների մակարդակի վրա:

Վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կիսամյակի ընթացքում կազմել է 48.1 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ նվազելով 47.8 մլն ԱՄՆ դոլարով (դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով նախատեսված էր 13.5 մլն ԱՄՆ դոլար նվազում): Եթե ընթացիկ հաշվից բացառենք «Թանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» հոդվածի ինչպես արտահանման, այնպես էլ ներմուծման հետ կապված գործառնությունները, ապա ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կկազմի 92.4 մլն՝ նախորդ տարվա նկատմամբ նվազելով 15.1 մլն ԱՄՆ դոլարով (ծրագրով նախատեսված էր 11.8 մլն ԱՄՆ դոլարով նվազում): Ընթացիկ հաշվի լավացումը պայմանավորված էր մյուս հոդվածների ոչ մեծ փոփոխությունների պայմաններում ապրանքների ու ծառայությունների հաշվեկշռի զգալի կրճատմամբ: Վերջինս նվազել է 52 մլն ԱՄՆ դոլարով՝ ծրագրված 13.8 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն: Ապրանքների հաշվեկշռի պակասուրդը շարունակելով նվազման միտումները՝ կազմել է 118.6 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազելով 61.3 մլն ԱՄՆ դոլարով (ծրագրով նախատեսված էր 13.2 մլն ԱՄՆ դոլարով նվազում):

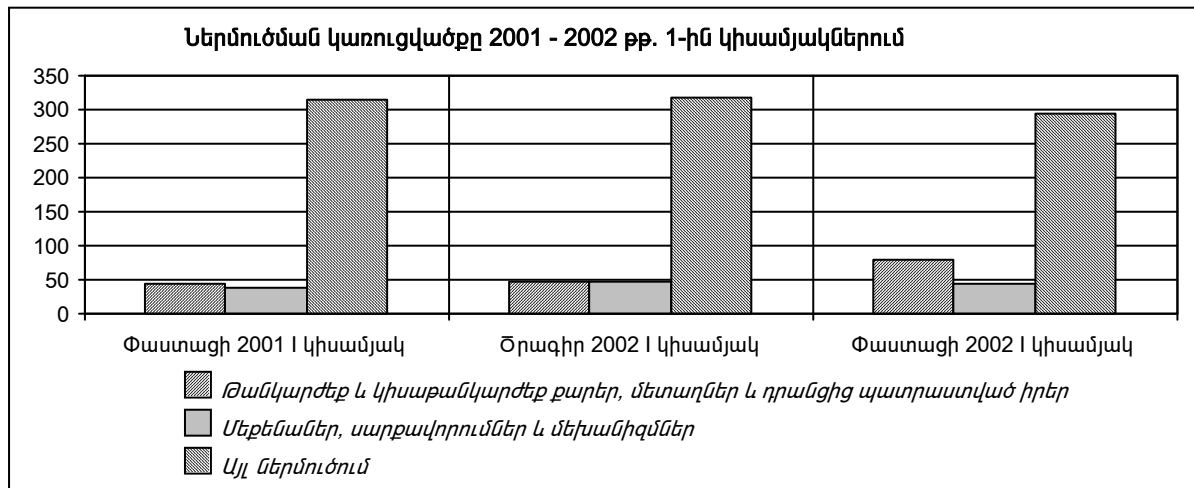
Արտահանումը (կրեդիտ) ավելացել է 75.4 մլն ԱՄՆ դոլարով (ծրագրված 25.2 մլն ԱՄՆ դոլար աճի փոխարեն) և կազմել 241.6 մլն ԱՄՆ դոլար: Առանց «Թանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» հոդվածի՝ արտահանումն աճել է 4.9 մլն ԱՄՆ դոլարով (ծրագրով նախատեսված 21.7 մլն ԱՄՆ դոլար աճի փոխարեն):

Կիսամյակի ընթացքում ներմուծումը (դեբետ) ավելացել է 14.6 մլն ԱՄՆ դոլարով՝ ծրագրով նախատեսված 7.4 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն և կազմել 360.7 մլն ԱՄՆ դոլար: Աճել են ինչպես ներմուծման գները, այնպես էլ ծավալները: Ընդ որում, ներմուծման ծրագրվածից ավելի աճը պայմանավորված էր «Թանկարժեք մետաղներ, քարեր և դրանցից պատրաստված իրեր» հոդվածի ցուցանիշի զգալի աճով: Առանց նշված և «Մեքենաներ, սարքավորումներ» հոդվածների՝ ներմուծումը (որի միտումների ուսումնասիրումը ավելի էական է ներքին գների վրա ազդեցության տեսանկյունից) նվազել է 19.8 մլն ԱՄՆ դոլարով՝ ծրագրված 19.4 մլն ԱՄՆ դոլար աճի փոխարեն: Նվազումը մասնակիորեն պայմանավորված էր «Հանքահումքային մթերքներ» ապրանքախմբի ծավալների շուրջ 12.2 մլն ԱՄՆ դոլարով նվազմամբ (ծրագրով նախատեսված էր 13.4 մլն ԱՄՆ դոլարով աճ): Նշված ապրանքախմբում հատկապես նվազել է վառելիքի ներմուծումը, ինչը պայմանավորված էր տնտեսության՝ բավարար էլեկտրաէներգիայով ապահովվածությամբ՝ երկրում աշխատող հիդրոէլեկտրակայանների համար բարենպաստ կլիմայական պայմաններում արտադրվող էլեկտրաէներգիայի ծավալների աճով: Նման պարագայում կրճատվել է ներկրվող գազի և նավթամթերքների պահանջարկը: Նվազել են նաև «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբի (4.4 մլն ԱՄՆ դոլարով՝ ծրագրված 2 մլն ԱՄՆ դոլարով նվազման փոխարեն) ներմուծման ծավալները՝ պայմանավորված մարդասիրական օգնության տեսքով ներկրվող ապրանքների կտրուկ նվազմամբ: Այսպես, մարդասիրական օգնությունը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է մոտ 10 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 3.9 մլն ԱՄՆ դոլար:

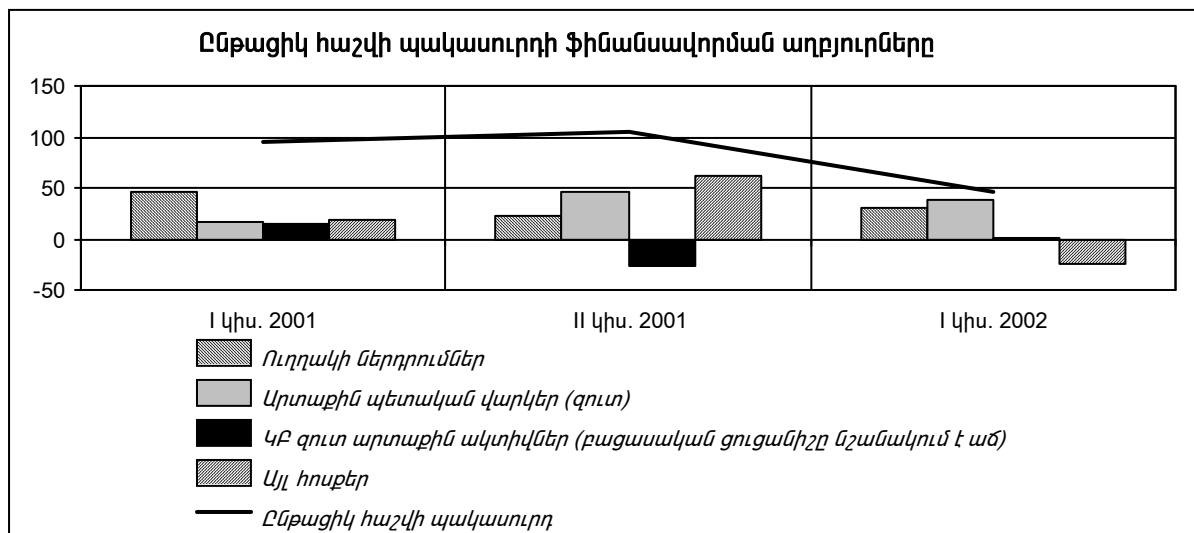
Ծառայությունների արտահանումը նվազել է 5.8 մլն ԱՄՆ դոլարով, իսկ ներմուծումը աճել է 3.5 մլն ԱՄՆ դոլարով:

Ապրանքների ու ծառայությունների հաշվեկշռի՝ զուտ արտահանման պակասուրդը նվազել է 81.3 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 438 մլն ԱՄՆ դոլար: Վերջինս նշանակում է, որ նշված պակասուրդի չափով կիսամյակի ընթացքում տնտեսությունում նվազել է ապրանքային զանգվածը՝ արտահանման ծավալների աճի և

Ներմուծման կրճատման հետևանքով, ինչը սղաճի վրա ունեցել է ընդլայնողական ազդեցություն: Ապրանքների ու ծառայությունների՝ հաշվեկշռի նշված պակասուրդի 92.1 մլն ԱՄՆ դոլարը ֆինանսավորվել է ընթացիկ հաշվի մյուս բաղադրատարրերի՝ գործոնային եկամուտների ու տրանսֆերտների հաշվին (ծրագրված 91.4 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն), իսկ մնացած 46.1 մլն ԱՄՆ դոլարը ֆինանսավորվել է ուղղակի ներդրումների, պետական հատվածին տրված վարկերի, այլ մասնավոր հոսքերի և Կենտրոնական բանկի պահուստների հաշվին:

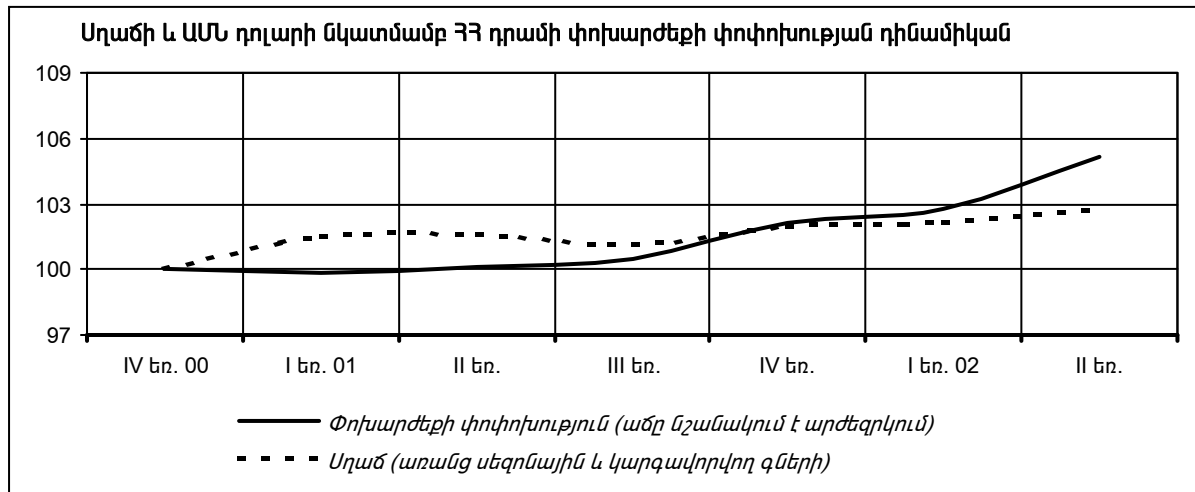
Ընթացիկ հաշվի բաղադրատարրերին՝ արտարժույթի նկատմամբ պահանջարկին հակակշռող կապիտալ ու ֆինանսական հաշիվը՝ արտարժույթի առաջարկը, զգալիորեն պակաս էր ծրագրային ցուցանիշներից: Կիսամյակի ընթացքում կապիտալ ու ֆինանսական հաշիվը (առանց ԿԲ պահուստների փոփոխության) նվազել է 22.7 մլն ԱՄՆ դոլարով:

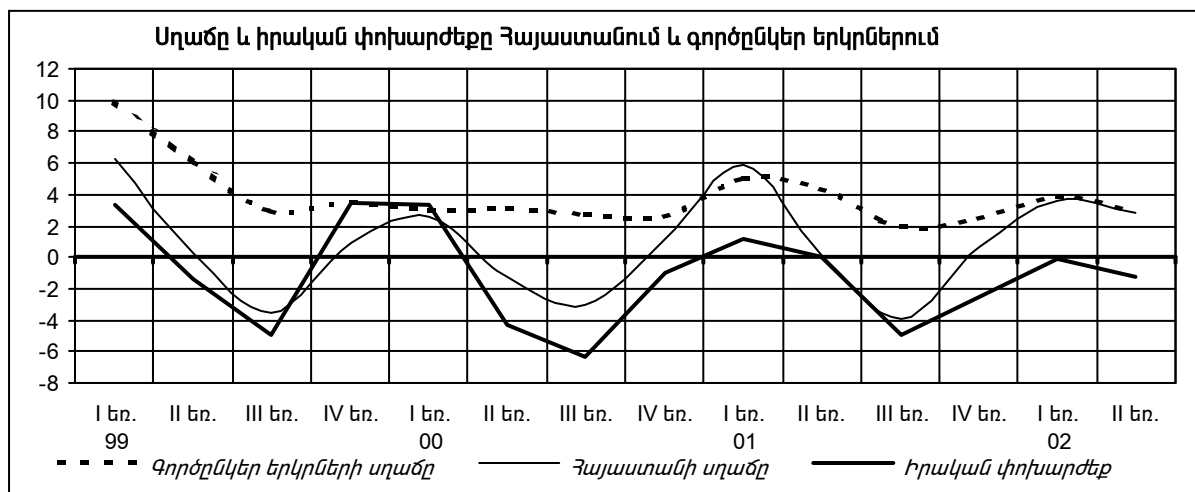
Ուղղակի ներդրումները նվազել են 16.7 մլն ԱՄՆ դոլարով, թեև կապիտալ տրանսֆերտները, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, ավելացել են 9.1 մլն ԱՄՆ դոլարով (Լինսի հիմնադրամի միջոցների շնորհիվ), սակայն դրանք ևս ավելի պակաս էին քան ծրագրվել էր: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ աճել են պետական հատվածին տրամադրած վարկային միջոցները: Մինչդեռ մասնավոր հատվածում, այդ թվում՝ նաև առևտրային բանկերում, նկատվել է զուտ արտաքին ակտիվների աճ, ինչը հիմնականում պայմանավորված էր մասնավոր հատվածում նախկինում ներգրավված պարտավորությունների կրճատմամբ և ակտիվների աճով: Նշված

հանգամանքներով էլ պայմանավորված՝ արտարժույթի նկատմամբ պահանջարկը բավարարելու, ինչպես նաև փողի բազայի ծրագրային ցուցանիշի պահպանման և ավելցուկային իրացվելիության ներքաշման նպատակով, Կենտրոնական բանկն իր պահուստներից մոտ 20.8 մլն ԱՄՆ դոլար վաճառել է միջբանկային արտարժույթային շուկայում՝ փոխարժեքի տատանումների և փողի բազայի միջանցքից զգալի շեղումներ թույլ չտալու նպատակով: Կիսամյակի ընթացքում Կենտրոնական բանկի համախառն արտաքին պահուստները նվազել են 9.7 մլն ԱՄՆ դոլարով, իսկ զուտ արտաքին ակտիվները՝ 1.9 մլն ԱՄՆ դոլարով: Կիսամյակի ընթացքում պահուստները համալրվել են Կառուցվածքային բարեփոխումների (SAC IV) արտաքին վարկային ծրագրով ստացված 14.3 մլն ԱՄՆ դոլար գումարով, իրականացվել է 22.4 մլն ԱՄՆ դոլարի արտաքին պարտքի սպասարկում, ստացվել է 22.8 մլն ԱՄՆ դոլարի դրամաշնորհ, որից 14.1 մլն ԱՄՆ դոլարը՝ Լինսի հիմնադրամից, ինչպես նաև իրականացվել են այլ փոքրածավալ գործառնություններ:

Վճարային հաշվեկշռում գրանցված վերոնշյալ գործառնությունների արդյունքում, կիսամյակի ընթացքում անվանական փոխարժեքն արժեզրկվել է 2.7 տոկոսով, ընդ որում՝ արտարժույթի հիմնական արժեզրկումը գրանցվել է մարտ ամսին, երբ փոխարժեքն արժեզրկվել է 1.5 տոկոսով: Անվանական փոխարժեքի նման միտումների ազդեցությունը սղաճի վրա ընդլայնողական էր, ինչով էլ կարելի է մասնակիորեն բացատրել ապրիլ ամսին գրանցված 2.5 տոկոս սղաճը:

Կիսամյակի ընթացքում ՀՀ գործընկեր երկրների սղաճի համեմատ Հայաստանում սղաճի ցածր մակարդակի հետևանքով իրական արդյունավետ փոխարժեքն արժեզրկվել է 8.1 տոկոսով՝ ծրագրով նախատեսված 6.4 տոկոսի փոխարեն:

Իրական հատված

Համաձայն մակրոտնտեսական ծրագրի՝ իրական հատվածում զարգացումները և հատկապես մասնավոր սպառումը էական նշանակություն էին ունենալու առաջին կիսամյակի բարձր տնտեսական՝ 13.1% ծրագրված աճի համար: Մասնավորապես, կիսամյակի ընթացքում մասնավոր սպառման աճը կանխատեսված էր 9.4%, իսկ կապիտալ ներդրումներում՝ մասնավոր ներդրումներինը՝ 9% աճ:

Մասնավոր հատվածի ծախսումների բարձր աճերի ծրագրման հիմքում՝ այդ հատվածում տնօրինվող եկամտի աճն էր՝ պայմանավորված նախորդ տարի, հատկապես երրորդ և չորրորդ եռամսյակներում գրանցված բարձր՝ 9.6% տնտեսական աճով:

Փաստացի գրանցված ցուցանիշները էապես տարբերվել են ծրագրվածից: Ամենաէական շեղումը մասնավոր սպառման ցածր՝ 5.7% աճն էր, երբ ներդրումների աճը նույնիսկ փոքր - ինչ գերազանցեց ծրագրվածը՝ կազմելով 10%: Նշվածը թերևս բացատրվում է եկամուտների բևեռացման բարձր մակարդակով, որի արդյունքում նվազել է եկամտի աճից սպառման հակվածությունը՝ նպաստելով խնայողությունների, որոշ չափով նաև ներդրումների աճին: Թերևս մասնավոր սպառման աճի՝ սպասվածից ցածր մակարդակը տնտեսական աճի նույնանման վարքագծի դրսևորման հիմնական պատճառներից էր:

Ամփոփելով տնտեսության տարբեր հատվածների զարգացումները, որոնք պայմանավորել են համախառն պահանջարկը՝ ներկայացնենք աղյուսակի տեսքով:

Համախառն իրական ներքին արդյունքը և համախառն իրական պահանջարկի բաղադրատարրերը 2002 թվականի 1-ին կիսամյակում				
Ցուցանիշներ	Ծրագրային		Փաստացի	
	I եռամսյակ	I կիսամյակ	I եռամսյակ	I կիսամյակ
Իրական ՀՆԱ	13.2	13.1	7.4	10.1
Սպառում	14.3	8.7	4.0	4.6
պետական	32.1	-1.4	7.0	-10.5
մասնավոր	13.4	9.4	3.9	5.7
Կապիտալ ներդրումներ	34.5	34.0	14.1	15.6
պետական	215.3	165.4	41.1	40.8
մասնավոր	9.9	9.0	10.0	10.5
Արտահանում	9.2	7.9	40.8	28.9
Ներմուծում	12.3	5.9	23.2	12.3
Վիճակագրական շեղում	-82.2	-99.0	-58.4	-10.3

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

Տնտեսության ճյուղային զարգացումները

Համախառն ներքին արդյունքի իրական աճը 2002 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է 10.1%՝ հիմնականում արդյունաբերության և ծառայությունների ոլորտների հաշվին, որոնց ցուցանիշները իրական աճին համապատասխանաբար նպաստել են 2.7 և 3.5 տոկոսային կետով:

Կիսամյակը առանձնահատուկ էր արդյունաբերության ճյուղի համար: Վերջին վեց տարիների ընթացքում արդյունաբերական արտադրանքի իրական աճի տեմպը (բացառությամբ 2000 թվականի) զիջել է ՀՆԱ իրական աճի տեմպին: Սակայն առաջին կիսամյակում արտադրանքի ֆիզիկական ծավալներն ավելացել են 12.1%-ով, այդ թվում՝ աճն առանց էներգահամակարգի կազմել է 22.5%: Չնայած մնան տեղաշարժին՝ ճյուղի կառուցվածքում վերջին տարիներին գրանցված միտումները փոփոխության չեն ենթարկվել: Բնականաբար, ՀՆԱ-ում ճյուղի ավելացված արժեքի կշռի մեծացումը միևնույն ժամանակ նշանակում է ՀՆԱ դեֆլատորում արդյունաբերական արտադրանքի գների ինդեքսի կշռի մեծացում: Այդ իսկ պատճառով ավելի է ամրապնդվել նախկինում դրսևորված միտումը, և ճյուղի գների ինդեքսն ու ՀՆԱ դեֆլատորը գրեթե հավասարվել են՝ վեց ամիսների արդյունքներով համապատասխանաբար կազմելով՝ 103.1% և 102.8%:

Գյուղատնտեսությունում արձանագրված տեղաշարժերը զգալի ազդեցություն են ունեցել թե՛ համախառն թողարկման՝ ամբողջական առաջարկի և թե՛ գների վրա: Առաջին եռամսյակի արդյունքները բավականին հուսադրող էին ճյուղի թողարկման ծավալների առումով՝ 5.3% իրական աճ, դրան զուգահեռ՝ նաև ցանքատարածությունների աճ: Սակայն անբարենպաստ կլիմայական պայմանների պատճառով զարմանացանի աշխատանքներն առաջին հինգ ամիսների արդյունքում կազմել են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում կատարված աշխատանքների 66.3%-ը, և ընդհանուր իրական աճը կիսամյակի արդյունքում կազմել է 0.5%: Վեգետացիոն շրջանի ուշացումը անդրադարձավ նաև գյուղատնտեսական ապրանքների գների վրա: Գյուղատնտեսական մթերքների իրացման գների ինդեքսը կազմել է 105.0%: Չնայած ճյուղը իրական աճին նպաստել է ընդամենը 0.1 տոկոսային կետով, որի պատճառով էլ ազդեցությունը ՀՆԱ դեֆլատորի վրա նշանակալի չի եղել, այնուհանդերձ գյուղատնտեսական ապրանքների գները կարևոր նշանակություն են ունեցել սպառողական շուկայում գների ընդհանուր մակարդակի ձևավորման առումով՝ նպաստելով ՍԳԻ բարձր մակարդակի ձևավորմանը:

Հունվար-հունիս ժամանակահատվածում իրականացված կապիտալ շինարարության ծավալները 25.4%-ով գերազանցել են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը: Հաշվի առնելով առկա ծրագրերը՝ աճի միտումներն ավելի բարձր տեմպերով կպահպանվեն ամբողջ տարվա ընթացքում, չնայած նախորդ տարին ևս աչքի ընկավ բարձր աճով: Գյուղում զարգացումները իրոք նշանակալից են, սակայն գնային փոփոխականների վրա լուրջ ազդեցություններ առաջանում չեն ակնկալվում՝ պայմանավորված ՀՆԱ-ում վերջինիս փոքր կշռով: Կապիտալ շինարարության ծավալների աճի ազդեցությունը սպառողական շուկայի գների վրա կարող է անուղղակիորեն դրսևորվել ճյուղում իրական աշխատավարձերի բարձր մակարդակով:

2002 թ. առաջին կիսամյակում հավաքագրված անուղղակի հարկերը կազմել են 62.7 մլրդ դրամ՝ 17%-ով գերազանցելով կիսամյակի ծրագրային ցուցանիշը: Գերակատարումը հիմնականում պայմանավորվել է ԱԱՀ-ի գծով տարվա սկզբից գործող օրենսդրական փոփոխություններով և հարկային վարչարարության բարելավմամբ: Լրահատկացումները կազմել են 4.4 մլրդ դրամ, որը 138%-ով գերազանցում է կիսամյակի ծրագրային ցուցանիշը:

Ամփոփելով նշենք, որ զուտ անուղղակի հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կազմել է 9.4%՝ ծրագրված 8.6%-ի փոխարեն՝ սղաճին նպաստելով 0.8 %-ով:

ՍՂԱԾԻ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐԸ 2002 ԹՎԱԿԱՆԻ II ԿԻՍԱՄՅԱԿՈՒՄ

Համաձայն ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության 2002 թվականի ծրագրի՝ տարվա համար ծրագրվել էր մինչև 3% սղաճի ցուցանիշի ապահովում (ժամկետի վերջի դրությամբ), իսկ միջին տարեկան սղաճը պետք է կազմեր 2.3%: Ելնելով առաջին կիսամյակում գրանցված սղաճի փաստացի արդյունքներից և հաշվի առնելով մինչև տարեվերջ առկա ռիսկերն ու դրանց հնարավոր զարգացումները՝ ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների՝ լիովին իրատեսական է տարեկան ծրագրով նախանշված սղաճի ցուցանիշի ապահովումը:

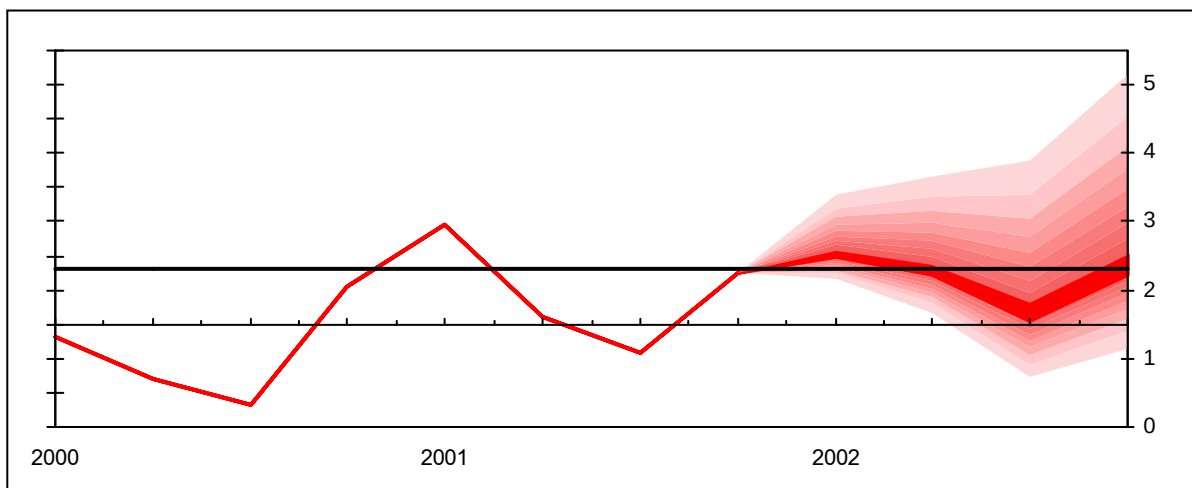
Երկրորդ կիսամյակում գների վրա տնտեսության տարբեր հատվածների հնարավոր ազդեցությունները կունենան հետևյալ ուղղությունները:

Նախ, տարվա երկրորդ կեսին կիրականացվի հիմնականում համախառն պահանջարկի աճը խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականություն, քանի որ արտաքին ֆինանսական ներհոսքի գերակշիռ մասը բաժին է ընկնում այդ ժամանակահատվածին: Մասնավորապես, Լինսի հիմնադրամի դրամաշնորհների տարեկան մասնաբաժնի հիմնական մասը սպասվում է երկրորդ կիսամյակում, ինչպես նաև տարեվերջին ակնկալվում է ԿԲՎ 4-ի վերջին մասնաբաժինը, որոնք հիմնականում ուղղվելու են տնտեսության ներքին ծախսերի կատարմանը: Այս պարագայում հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կուղեկցվի սղաճային դրսևորումներով:

Արտաքին հատվածի ռիսկերից թերևս կարելի է առանձնացնել առաջին կիսամյակի վերջում հիմնական արժույթների նկատմամբ դոլարի կտրուկ արժեզրկումը, որը երկրորդ կիսամյակի ընթացքում կարող է հանգեցնել սպառողական զանբյուրում ընդգրկված ներմուծված ապրանքների գների աճի:

Իրական հատվածի առումով կարելի է նշել անբարենպաստ կլիմայական պայմաններով պայմանավորված՝ գյուղատնտեսական ապրանքների առաջարկի կրճատումը, որը երկրորդ կիսամյակում ևս կարող է հանգեցնել նախորդ տարվա համեմատությամբ այդ ապրանքների գների որոշակի աճի, չնայած նախորդ կիսամյակի համեմատ դրա սղաճային ազդեցությունը զգալի կթուլանա:

Ինչ վերաբերում է երկրորդ կիսամյակում դրամավարկային քաղաքականության ուղղվածությանը, ապա ՀՀ ԿԲ-ն հետևելու է դրամավարկային ազդեցատների՝ դրամավարկային ծրագրով նախանշված աճի տեմպերի ապահովմանը: Այնուհանդերձ, հաշվի առնելով սղաճի տարեկան ծրագրից գերազանցման ուղղությամբ առավել հնարավոր շեղման ռիսկերը, փողի բազան երկրորդ կիսամյակում կկառավարվի տատանումների միջակայքի ստորին սահմանի շրջանում:

Այսպիսով՝ տնտեսության տարբեր հատվածներում հնարավոր զարգացումների ազդեցությունը սղաճի վրա ընդհանուր առմամբ կարելի է համարել ընդլայնողական: Այդ մասին է վկայում նաև թվային վերլուծությունների միջոցով կառուցված՝ սղաճի կանխատեսված արժեքների հավանականությունների բաշխման գրաֆիկը ¹¹:

Գրաֆիկից կարելի է նկատել, որ այն թեքված է դեպի վեր: Դա նշանակում է, որ կանխատեսված արժեքից աճի միտում դրսևորող ռիսկերը ապագայում գերակշռում են: Այդ մասին է վկայում նաև այն, որ կենտրոնական նպատակային սցենարից (ամենամուգ միջակայք) դեպի վեր գտնվող յուրաքանչյուր միջակայք ավելի լայն է, քան ներքևում գտնվող նույն զույգային երանգը ունեցող համապատասխան միջակայքը: Ասվածն ավելի պարզ դարձնելու համար հավանականությունների խտության ֆունկցիայի միջոցով հաշվարկվել են նաև միջին տարեկան սղաճի տարբեր միջակայքերում ընկնելու հարաբերական հավանականությունները:

(տարեկան միջին սղաճ -2.3 %)						
Միջակայք	ավելի քիչ, քան 0.5%	0.5% - 2%	2% - 3.5%	3.5% - 5%	5% - 6.5%	ավելի, քան 6.5%
Հավանականություն (%)	< 1	19	46	26	7	< 1

¹¹ Հավանականությունների բաշխման գրաֆիկը ցույց է տալիս հնարավոր ելքերի հարաբերական հավանականությունը (ինչքան զույգը մուգ է, այնքան մեծ է հավանականությունը): Ամենամուգ միջակայքը ներառում է կենտրոնական նպատակային սցենարը և ընդգրկում է բաշխման 10%-ը: Միջակայքերի յուրաքանչյուր հաջորդ զույգը նույնպես ընդգրկում է բաշխման 10%-ը: Բոլոր միջակայքերը միասին ներառում են բաշխման 90%-ը: Կանխատեսման հորիզոնի ընդլայնման հետ միջակայքերը լայնանում են՝ արտահայտելով աճող անորոշությունը: Հավանականությունների բաշխման գրաֆիկի տեսական մանրամասները և ՀՀ-ի համար կատարված հաշվարկները կիրառարարակվեն 2002 թ. 2-րդ եռամսյակի «ՀՀ ԿԲ բանբեր»-ում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋԱԿԱՅՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	3
ՍՂԱԾԻ ՎԱՐՔԱԳԻԾԸ	4
<i>Ընդհանուր միտումներ</i>	4
<i>Սղաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն սղաճ ...</i>	4
<i>Ներմուծման գներ</i>	5
<i>Գների այլ ինդեքսներ</i>	6
<i>Սղաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն</i>	7
<i>Սղաճը ԱՊՀ երկրներում</i>	9
ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ	11
<i>Դրամավարկային քաղաքականություն</i>	11
<i>Հարկաբյուջետային հատված</i>	13
<i>Արտաքին հատված</i>	15
<i>Իրական հատված</i>	19
ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ	20
<i>Տնտեսության ճյուղային զարգացումները</i>	20
ՍՂԱԾԻ ՄՊԱՍՈՒՄՆԵՐԸ 2002 ԹՎԱԿԱՆԻ 2-ՐԴ ԿԻՍԱՍՅԱԿՈՒՄ	21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԲԱՆԿ
Երևան 10,
Վ. Սարգսյան փող. 6
<http://www.CBA.am>

Չափսը՝ 60 x 84 ^{1/8}:
2.79 պայմ. տպ. մամուլ:
Տպաքանակ՝ 140: